

ВАРНА – КУЛТУРА, ТРАДИЦИИ

Автор
Д-р Любомир Кутин

Редактор
Цветанка Димитрова

Петър Райчев

ВАРНЕНСКИЯТ ОПЕРЕН ТЕАТЪР

Д-р ЛЮБОМИР КУТИН

Първи опити за представянето на оперното изкуство във Варна

Корените на оперните представления в националната ни културна традиция се съдържат в разнообразни дейности: драматичните спектакли с музика, оперния репертоар на военните духови оркестри, хоровите състави, училищните музикално-театрални прояви на любители, литературно-музикалните вечери на читалищата в градовете, както и в някои други елементи на съчетание между музика и сцена в културата на България през Възраждането и в първите години след Освобождението.¹

В двутомната си монография, посветена на българския оперен театър, Розалия Бикс определя Варна като средище на оперната култура в Североизточна България.² Първите данни от подобен характер датират от 1893 г. Тогава пристига в града като учител в мъжката гимназия Георги Лъжев. С основания от него хор при храма “Св. Архангел Михаил” разучава дуети и триа от руски композитори и сам взема участие като солист в ариите.

Първи цялостни представления във Варна изнася италианската оперна труппа на Енрико Масини с диригент Рафаело Франки, която играе през 1894 г. “Травиата” и “Трубадур” от Верди и “Лучия ди Ламермур” от Доницети. Труппата гостува неколккратно във Варна до нейното разпадане през 1908 г., когато Р. Франки остава във Варна като учител по пеене.³

Друго важно събитие, което има пряко отношение към оперното изкуство във Варна, е създаденото от Добри Христов през 1899 г. музикално дружество “Тусла”. Неговите концерти включват разнообразен симфоничен репертоар, включително и фрагменти от опери. През 1913 г. любители певци и инструменталисти поставят оперетата “Златното момиче” от Маестро Георги Атанасов.⁴

Независимо от нарастващата активност на местните музикални дейци музикално-сценичните събития във Варна носят епизодичен и до голяма степен стихийен характер. През 1919 г. се сформира първата труппа за музикално-сценични изкуства - Оперетна дружба. Диригент е Димитър Младенов, хормайстор Александър Кръстев и административен директор Преслав Преславски. За съжаление след няколко месеца формацията се разпада.

Малко по-късно, през 1920 г., преселилият се от Шумен диригент Пресиам Дюгмежиев, прави нов опит за организиране на постоянен театър в града. С устав, одобрен от общината, се създава Варненската оперна дружба “Лада”. Усилията на Пре-

1 Бикс, Розалия. *Български оперен театър: т.1. Издателство “Музика“.* София, 1976, с. 9

2 Бикс, Розалия. *Цит. Съч.* с. 27

3 *Народна опера – Варна, Държавно издателство Варна, 1962 г., с. 6*

4 *Народна опера – Варна, Държавно издателство Варна, 1962 г., с. 7*

сиам Дюгмеджиев намират активна подкрепа в лицето на пристигналите от Русия емигранти баритонът Курагин, сопраните Мария Скокан, Надежда де Спилер, грузинският тенор Далфре Асатуров и др. бивши членове на Киевската, Одеската и Тбилиската опера. Към новата оперна формация се присъединяват и градските хорове под диригентството на Александър Кръстев. На 27 февруари 1921 г. в театър “Ранков” е изнесена първата премиера на Варненската оперна дружба – “Демон” от Антон Рубинщайн.⁵ Колко голям е бил успехът на операта, говори фактът, че тя е играна 14 пъти във Варна, изнасяна е още в Провадия и Шумен.⁶ Диригент е Пресиам Дюгмеджиев, режисьор - Курагин, а диригент на хора - Тимофеев. На 20 юли 1922 г. същият постановъчен екип реализира и Вердиевата опера “Травиата”. Поради материални затруднения оперният театър преустановява дейността си през 1922 г.⁷

Непосредствено след това, през същата година, се прави нов опит за основаване на опера във Варна. Инициатори са Александър Наумов, капелмайстор на Флотския духов оркестър, учителят по музика Крум Мумджиев, дошъл от Бургас. През 1923 г. са реализирани две постановки: “Камен и Цена” – опера от Иван Иванов и Вацлав Кауцки, и оперетата от Имре Калман “Царицата на чардаша”. Диригент и на двете заглавия е Александър Наумов.⁸

Малко по-късно, в периода 1925 – 1926 г., в едно кафене се събират запалени почитатели на музиката и основават хор, с първоначално име “Серенада”, а впоследствие преименуван на “Морски звуци”.⁹ Енергията на младите любители на музиката подтиква Пресиам Дюгмеджиев да започне подготовката на оперетата “Черният идол” от Холендер. Участват Йордан Чифудов, Люба Джерова, Момка Загорска, Васил Трайков, Соломон Хасидов и учителя Иван Стефанов. Премиерата е на 15 февруари 1926 г. отново в салона на кинотеатър “Ранков”. За представлението местната преса отбелязва “Във вторник вечерта в театър “Ранков” ученици и ученички от гимназията представиха оперетата “Черният идол” от В. Холендер. Оперетата бе отлично посетена и остави добри впечатления особено във второто действие от играта на артистите. Публиката заслужено ги награди с аплодисменти. Всички играха с дълбоко разбиране на ролите си. Джерова и Чифудов притежават данни за отлични артисти”.¹⁰

Най-успешната и резултатна инициатива за създаване на постоянно действаща оперна група през този период е учредяването на Варненската градска опера. В нейния устав, приет на 21 октомври 1929 г., се поставя като основна цел: култивиране на оперното изкуство и вокално-инструменталната музика във връзка с родното ни

5 Бикс, Розалия. *Цит. Съч. с. 27*

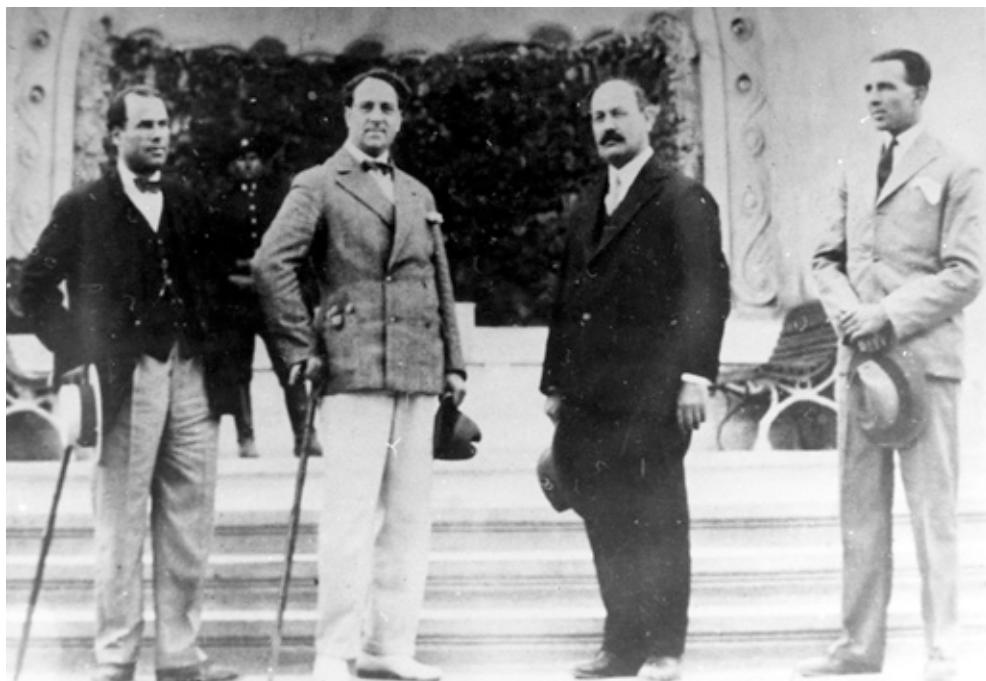
6 Хаджиев, М. *Йордан Чифудов, монография, Шумен, 1981, с. 9 (публикацията е предоставена от сина на Й. Чифудов – Христо Чифудов)*

7 Бикс, А., Янева, А., Каракостова, Р., Ценова, М. *Български музикален театър 1890 – 2001, Академично издателство “Марин Дринов, София, с.202*

8 Бикс, А., Янева, А., Каракостова, Р., Ценова, М., *Цит. съч. с.202*

9 Хаджиев, М., *Цит. Съч. с. 9*

10 в. “Варненска поща”, бр. 2577/ 1926 г.

Стефан Македонски (вторият отляво) заедно с учредители на Варненската общинска опера - 1930 г.

музикално творчество. Солисти във Варненската градска опера са опера са Димитър Вангелов, Искра Богданова, Тинка Димитрова, Владимир Кокенов, Васил Пацев, Йордан Чифудов и Андрей Ждановски. Хористите са подбрани от по-добрите певци от тогавашните варненски хорове, а оркестрантите от оркестрите на 8-и пехотен полк и военноморския флот. В оперния оркестър се включват и много от по-добрите варненски инструменталисти - цигулари, виолончелисти, виолисти и други.¹¹

През март 1930 г. на мястото на доброволно напусналия артистичен директор-режисьор Златан Атанасов идва певецът от Софийска опера Стефан Македонски. По време на неговото ръководство Варненската градска опера преминава на субсидия към общината и променя наименованието си на Варненска общинска опера.¹² Театърът участва активно в първия музикален фестивал у нас – Летните музикални тържества. Освен като изпълнител Стефан Македонски се изявява и като режисьор. Главен диригент е Тодор Хаджиев. За помощник-режисьори са назначени Йордан Каранов и Иван Попов, а Димитър Младенов, възпитаник на Пражката консерватория, е диригент на оркестъра и корепетитор. Хормайстор е Александър Кръстев. Трупата реализира три постановки: “Травиата” от Верди (1930), “Севилският бръснар” от Россини и “Цвета” от Маестро Георги Атанасов (1931). Според някои свидетели и музи-

¹¹ Хаджиев, М., *Цит. Съч.* с. 12

¹² *Народна опера – Варна, Държавно издателство Варна, 1962 г., с. 8*

кални критици варненското изпълнение на “Цвета” по време на Летните музикални тържества превъзхожда софийското.¹³

През 1932 г. ръководството на Варненската общинска опера прави постъпки пред правителството за утвърждаването ѝ като клон - филиал на Софийската опера. Голямата икономическа рецесия и липсата на политическа воля сред управляващите възпрепятстват положителното решение. При така създадите се обстоятелства съществуването на Варненската общинска опера е прекратено. За три години са прекъснати и Летните музикални тържества във Варна.

НАРОДНА ОПЕРА – ВАРНА, НАЧАЛОТО

След 1944 г. новата власт възприема културата като важен инструмент за възпитание на трудещите се и за пропаганда на новия обществен ред. Из цялата страна се създават многобройни държавни музикални културни институти. През 1946 г. под ръководството на Руслан Райчев е основан Държавният симфоничен оркестър.¹⁴ Година по-късно, на 6 април 1947 г., е регистрирана Народната опера - Варна.¹⁵ Моделът е избран от художествено-административното ръководство и от отдел «Музикално-сценично изкуство» в Министерството на информацията и изкуствата.¹⁶ В протокола за учредяването се изтъква, че необходимите условия и кадрови сили са налице. В началото се решава и материалната обезпеченост на операта за един сезон от 12 месеца. 5 млн. лева дава Министерството на информацията и изкуствата, 3 млн. лева дава Областната дирекция, 7 млн. лева дава Варненската народна община.¹⁷ За директор е назначен Стефан Николаев, а за главен художествен ръководител е поканен известният български певец Петър Райчев. След конкурс са избрани 32 души от радиохора и хор «Морски звуци» с хормайстор Димитър Младенов. Балетът е от около 10 души и е под ръководството на Асен Манолов. Солистичният състав включва 15 певци. Диригент на оркестъра е Руслан Райчев. За по-малко от месец творческият екип, в който влизат още художниците Асен Попов и Владимир Мисин, подготвя първата си постановка - операта «Продадена невеста» от Б. Сметана. В нея участват Добринка Влахова (Марженка), Дора Цонева (Людмила), Александър Филипов (Вашек), Светослав Рамаданов (Йенек), Николай Йорданов (Кецал), Славейко Филев (Принципал), Янка Кючукова (Есмералда) и Йордан Цифудов (Индианец).¹⁸

През първите творчески сезони на сцената на Народна опера - Варна, се поставят заглавия, предимно от световната оперна класика – «Мадам Бътерфлай» от Пучини, където Никола Николов с ролята на Пинкертон поставя обещаващо начало на

13 Бикс, А., Янева, А., Каракостова, Р., Ценова, М., Цит. съч. с. 203 - 204

14 Димитров, М. Държавен симфоничен оркестър – Варна 1946 – 1956, 10 книги за Варна. 2007, Варна. 2008, изд. “Сдружение Книги за Варна”, с. 455-456

15 Кондова, М. 50 години Варненска опера, Варна, изд. “Сталкер”, 1997, с.2

16 Бикс, А., Янева, А., Каракостова, Р., Ценова, М., Цит. съч. с. 203 - 204

17 Божова, Н., Петър Райчев и певческото изкуство на XX в. изд. МС Варна, с. 104

18 Кондова, М. 50 години Варненска опера, Варна, изд. “Сталкер”, 1997, с.2

дългогодишната си бляскава кариера. Малко по-късно в друга Пучиниева творба, «Бохеми», с ролята на Марсел е дебютът в централна партия на Михаил Зидаров. А в две други емблематични заглавия на оперния веризъм, «Селска чест» от Маскани и «Палячо» от Леонкавало, дебютират в централни роли две изпълнителки, които са в основата на варненската оперна трупа през първите тридесет години от нейното съществуване: Лиляна Анастасова (Сантуца) и Янка Кючукова (Неда). Други произведения, които оттогава постоянно присъстват в репертоара на Варненската опера, са Вердиевите «Травиата» с участието на Лиляна Василева и «Риголето» с участието на Събчо Събев. Към тях следва задължително да се прибави «Севилският бръснар» от Росини с участието на Йорданка Тенчева и Радко Карбов.

Постепенно към постановъчните екипи са привлечени режисьорите Събчо Събев, Илия Иванов, Драган Мицов и Христо Попов, диригентите Христо Манолов, Йоско Йосифов, хормайсторите Димитър Младенов и Яким Попилиев, художникът Ангел Атанасов.

Още в самото начало на съществуването си освен оперните спектакли Варненската опера навлиза и в територията на другите музикално-сценични жанрове. На 28 октомври 1948 г. в обща балетна вечер са представени «Болеро» от М. Равел и «Шехерезада» от Р. Корсаков. Постановките са дело на Асен Манолов. Освен хореографът участват Лидия Диамандиева, Диана Аврамова, Тошко Иванов, Даниел Апостолов, Любка Петрова, Любен Петров, Нина Коваленко и др.

С премиерата на «Взаимна любов» от С. Кац (диригент - Борис Левиев, режисьор - Христо Попов, художник - Владимир Мисин, диригент на хора - Кръстю Марев и хореография на Анастас Петров) през 1951 г. се поставя още една продуктивна традиция, която концентрира в себе си голям зрителски интерес – представленията на оперети.

НАРОДНА ОПЕРА

СЕЗОН 1947-1948

1. ВЕЧЕРНО

НАЧАЛО 19 30 Ч.

НЕДЕЛЯ 7 СЕПТЕМВРИ

ТЪРЖЕСТВЕНО ОТКРИВАНЕ ПЪРВИЯ СЕЗОН

ще бъде представена за първи път

ПРОДАДЕНА НЕВЕСТА

Комическа опера в три действия, музика от БЕДРЖИХ (СМЕТАНА), либрето от К. Сабина

Участвуват (по автора): П. Петров, Д. Цонева, Д. Влахова,
Д. Апостолов, Ц. Ангелова, Ал. Филипов, Св. Рамаданов,
Н. Йорданов, Сп. Филев, Я. Узунова, И. Чифудов

Диригент Р. Райчев

Режисьор П. Райчев

Диригент на хора Д. Младенов

Художник Ас. Попов

Балетмайстор Ас. Манолов

Художествен ръководител П. Райчев

Вход с покани

Малко по-късно, през 1953 г., за първи път е реализирано заглавие специално за деца – «Вълкът и седемте козлета» от М. Ковал. Диригент е Борис Черпански, а режисьор – Драган Мицков. В същата 1953 г. е и първото турне на Варненската опера в София със спектаклите на «Тоска» и «Русалка».¹⁹

Високо обществено признание Варненският оперен театър получава на Първия национален преглед на оперното и балетно изкуство в България през 1951 г. Там са представени постановките «Тоска» и «Бохеми».

За върхово постижение през първите десет години от съществуването на Варненската опера се счита постановката «Русалка» от Даргомижски. Нейната премиера е на 20 май 1953 г.²⁰ Оперите «Русалка», «Кармен», «Тоска», «Травиата», «Отвлечане от сарая» и балетните спектакли «Бахчисарайски фонтан» и «Съперници» са заглавията, които Варненската опера (тогава под името Сталинска опера) представя заедно при първото си турне в София. «Изпълнението на операта «Русалка», пише Ст. Стоянов Иванов на страниците на в. «Работническо дело», е показателно за постиженията и възможностите на Сталинския оперен театър. То е една от най-високите точки на колектива в неговата художествено-изпълнителска практика. Тук щастливо се съчетават усилията на диригента (Йоско Йосифов) и на режисьора (Драган Кърджиев), и на художника (Владимир Мисин) и на балетмайстора (Живко Бисеров), на солистите от сцената (Йордан Чифудов – Мелничарят, Лиляна Анастасова - Наташа, Светослав Рамаданов - Князът, и Станка Николова - Княгинята), на оркестъра и хора»²¹ «Русалка» е една от първите опери, където в ролята на Запевало участва един от най-дългогодишните постоянни солисти на оперния театър във Варна – тенорът Трендафил Казаков.

Важно събитие от съществуването на Варненската опера през този период е идването на режисьора Николай Николов, завършил своето образование в Москва. Неговото творческо присъствие бележи нов етап в творческото и професионалното израстване на театъра. Разширява се репертоарът, обогатяват се изразните средства на изпълнителите, като се съобразяват с конкретните естетически и стилови осочености на конкретните заглавия. Още в първата си постановка, «Бал с маски» от Верди, заедно с диригента Емил Главанакон налага изисквания, които доближават Варненската оперна група до водещите театри в страната. Участват Лиляна Анастасова, Станка Николова, Лиляна Чорбаджийска, Тодор Костов, Михаил Зидаров, Ранко Дюлгеров и Йордан Чифудов. Показателно за успеха на спектакъла е, че е организиран специален студийен запис, който влиза в Златния фонд на националното ни радио.

През 1957 г. е и първата постановка на българска опера – «Гергана» от Маестро Георги Атанасов. Диригентът Йоско Йосифов прави нова редакция на творбата и реализира студийен запис с участието на Тинка Сколуфанова (Гергана), Станка Николова (Христина), София Божилова (Горана), Лиляна Николова (Латина), Йордан

19 Народна опера – Варна, Държавно издателство Варна, 1962 г., с. 12

20 Народна опера – Варна, Държавно издателство Варна, 1962 г., с. 11-12

21 Стоянов, Ст. Русалка от Даргомижски изпълнена от Сталинската опера, в.

“Работническо дело, бр.303/1953 г

Бал с маски – 1956 г.

Знаменов (Никола), Георги Койчев (Златан), Николай Йорданов (Селим бей), Стефан Циганчев (Дядо Недялко) и др.

В същата година се възстановяват Летните музикални тържества, вече под ново име - «Варненско лято». Тогава варненската трупа осъществява първата у нас супер-продукция на открито в новопостроения Летен театър – операта «Аида» от Верди. Диригент е Йоско Йосифов, режисьор - Николай Николов, художник - Мариана Попова, диригент на хора е Петко Мечков и балетмайстор - Пенка Стойчева. В главните роли участват: Тодор Костов (Радамес), Янка Кючукова (Аида), Станка Николова (Амнерис), Николай Йорданов (Амонасро), Стефан Циганчев (Рамфис) и др. С построяването на туристическите комплекси в околностите на града Варненската опера започва да се възприема като културен институт, който представя лицето на българското музикално-сценично изкуство пред голям брой туристи от чужбина. Откриването на Летния театър в Морската градина има и своите противници. Според тях условията на работа в театъра – липсата на зали за репетиции и лошата акустика – водят до големи художествени компромиси и не подпомагат творческото израстване на изпълнителите.²²

«Гергана» заедно с Вердиевите заглавия «Бал с маски», «Дон Карлос» и «Цар и дърводелец» от А. Лорцинг участва през 1958 г. на Втория национален преглед на

²² Зенгинов, Д. Варненска народна опера, сп. «Българска музика» бр. 6/1958, с. 27

оперните, оперетни и балетни театри. Най-ласкави са отзивите за «Цар и дърводелец» като за великолепен спектакъл. “В него грижливо е работено с хора, артистите са претворени като ярки образи, истината е сценична правда, почти навсякъде е запазена като художествена мярка... С удоволствие може дълго да се говори за това очарователно представление – за неговите високохудожествени качества, за искрящия му хумор, за постигната светла жизнерадостност, за задълбочената работа с артистите, която е дала удивителни резултати, за прелестната лекота на един показан комичен спектакъл. Постановката «Цар и дърводелец» е гордост на Варненската народна опера и е пример за големите възможности на нашите оперни театри.»²³

Нова стъпка, насочена към разширяване на дейността на Варненска опера, е откриването на филиал на Варненската опера в Добрич в началото на 1960 г.²⁴

50-ТЕ И 60-ТЕ ГОДИНИ – НОВОСТИ В РЕПЕРТОАРА

Емил Трифонов

В края на 50-те години и началото на 60-те години във Варна се консолидират постановъчно ядро от творци със сходна естетика, подготовка и възможности. Оттогава датира и съвместната работа на варненската оперна трупа с композитора Парашкев Хаджиев. Дванадесет от музикално-сценичните му произведения намират топъл зрителски прием и вдъхновени интерпретатори. Неговата опера «Имало едно време», заедно с «Годеж в манастира» от Прокофиев, «Така правят всички» от Моцарт», «Ернани» от Верди и балетът «По пътя на гърма» от Кара Караев участват на Третия национален преглед на оперно-балетните театри през 1962 г.²⁵ Сред тях Моцартовата творба и операта на Прокофиев се представят за първи път на българска сцена.

В обзор, посветен на прегледа, Иван Маринов отбелязва “Един сериозен успех за Варненската опера е “*Così fan tutte*” под диригентството на Недялко Недялков. Струва ми се, че няма да сгреша, ако кажа, че това представление и “Годеж в манастира” представляват завоевание за нашата оперна култура.” Три неща са определено добре постигнати в този спектакъл. Първо – речитативите (като стил, но не и винаги като емисия на тона!), съдържани, точни, органически преливащи се в общата тъкан; второ, великолепните ансамбли, които са едни от най-трудните проблеми при Моцарт в стилно и техническо отношение и трето – общият звуков баланс, намереното правилно съотношение сцена – оркестър... С великолепното изпълнение на лирико-комичната опера “Годеж в манастира” от С. Прокофиев варненският оперен колектив за първи път се сблъска с проблемите на съвременната оперна музика, но и блестящо

23 *Зенгинов, Д. Цит. съч.*

24 *Народна опера – Варна, Държавно издателство Варна, 1962 г., с. 14*

25 *Бикс, А., Янева, А., Каракостова, Р., Ценова, М., Цит. съч. с. 205*

Йордан Чифудов и Лиляна Чорбаджийска в "Абу Хасан" - 1957 г.

се справи с тези проблеми. Бих искал особено да подчертая изключително добрата работа на Б. Черпански.”²⁶

На Третия национален преглед на оперното и балетно изкуство специално се отбелязва професионалното израстване на балетната група под ръководството на Галина и Стефан Йорданови. От тук нататък те в продължение на двадесет и пет години поддържат високото танцово равнище на Варненската опера. Това допринася в значителна степен именно във Варна през 1964 г. да се постави началото на Международния белетен конкурс.

След изтичането на първото десетилетие Варненската опера все по-често се обръща към репертоар, надхвърлящ обичайните «Вердиево-Пучиниеви» стандарти, характерни за националната музикално-сценична практика. В периода 1947 – 2009 г. на варненска сцена са представени общо 21 оперни произведения за първи път в страната. Пет от тях са абсолютни премиери: «Паисий Хилендарски» (1959) от Найден Геров, «Албена» (1962), «Юлска нощ» (1964) и «Рицарят» (1969) от Парашкев Хад-

²⁶ Маринов, И. Варненска народна опера. Музикално оформление, сп. "Българска музика" бр. 7/1962, с. 15 - 16

жиев, «Кокичина» (1963) от Йоско Йосифов и «Игра» от Димитър Христов (1978). Показателно е, че най-много първи изпълнения на опери в България са концентрирани в периода 1958 – 1967 г.²⁷, по време на ръководството на Емил Трифонов и Стефан Трифонов. Сред тях освен българските произведения са класическите заглавия «Така правят всички» от Моцарт, «Цар и дърводелец» от Лорцинг и «Кача и дяволът» от Дворжак, както и новосъздадени произведения («Тихият Дон» от Дзержински, «Годеж в манастира» от Прокофиев и «Брестката крепост» от Молчанов и «Алберт Херинг» от Бритън). Засиленият интерес на варненския оперен театър към изразните средства и послания на актуални художествени стилове и различни национални традиции показва едно ново самочувствие, включващо произтичащите рискове при експериментаторските търсения. При всички случаи, независимо от неизбежните отклонения от успешните резултати, за трупата на Варненската опера започва да се говори с уважение. То в значителна степен се подхранва от разнообразния репертоар, надхвърлящ клишетата и рутината.

Голяма част от оперите, които се играят за първи път в страната, са сред представителните продукции на варненската трупа. Така се стига до подбора заглавията, представени на Четвъртия преглед на оперното и балетно изкуство през 1969 г. Тогава оперният театър на Варна се представя с три български произведения, абсолютни премиери: «Юлска нощ» и «Рицарят» от Парашкев Хаджиев и «Под игото» от Димитър Сагаев. Най-високи оценки получава работата на диригента Емил Главанакоев в «Юлска нощ», «който музицираше съсредоточено, с уважение, с отчетливо проведени музикално-текстови линии в сложните сценични ситуации».²⁸ В същата публикация Розалия Бикс продължава: «На равно място с музикалното ръководство с музикалното ръководство и преодоляване на основните проблеми стои и постановъчното решение на Бохос Афеян и Михаил Михайлов: първият с точно намерените съотношения между вътрешно емоционално напрежение и външна строгост придава успокоеност на мизансцена и актьорското поведение; вторият – с умелото възстановяване на замисъла на покойния Афеян и с максимално изчистения, незатрудняващ промените, макар и еднообразен по колорит декор. В единомислието на постановчиците умело бяха вписани няколко от най-талантливите представители на различните певчески поколения на Варна: Стефан Циганчев, Делчо Сапунджиев, Михаил Зидаров, редом с Ганка Димова, Лидия Дудрева, Никола Господинов. По съвпадение на творба и постановъчни намерения с изпълнителското им покритие, по лаконизъм и точност на облика спектакълът «Юлска нощ» застана между сериозните сполуки на прегледа...»²⁹

В оценките си за «Рицарят» Розалия Бикс обобщава, че резултатът е «една свежа, интересна с музикално-драматургичния си експеримент комична сплав, в която не без съпротива съжителстват различни форми на оперно-жанрово повестуване».

27 ВЖ. Приложение Репертоар на Варненска опера.

28 Бикс, Р., *Варненска народна опера (оценки за представянето на Четвъртия национален преглед на оперното и балетно изкуство)*, сп. «Българска музика», бр. 1/1970, с. 7-10

29 Бикс, Р., *Цит. съч. с. 7-10*

Оценките за «Под игото» са значително по-сдържани най-вече заради музикално-драматичните качества на творбата.³⁰

ВАРНЕНСКАТА ОПЕРА В ММФ “ВАРНЕНСКО ЛЯТО”

През втората половина на 60-те години и 70-те години към постановъчния колектив се присъединяват нова генерация творци. Част от тях продължават активно да участват в музикалния живот у нас и в чужбина и днес: диригентите Борислав Иванов, Георги Занев, Влади Анастасов, Драгомир Ненов, Иван Филев, Иван Маринов; режисьорът Кузман Попов; хореографите Пенка Стойчева, Галина и Стефан Йорданови, Желка Табакова; диригентите на хора Никола Бочев, Кръстан Мисирков и Елена Пушкова; художничката Лора Маринова; певците Валери Шадура, Донка Шишманова, а по-късно и Райна Стоянова, Ганка Димова, Ваня Кокочарова, Теодоси Костов, Денчо Белев, Делчо Сапунджиев, Иван Панайотов, Евгени Леков, Ана Бозева, Стоянка Кавалджиева, Румяна Михайлова, София Иванова, Амалия Маринова, Никола Господинов, Лили Симеонова, Наварт Хмаяк, Михаил Матеев, София Хитова, Валентина Шунелска и други. В балетните спектакли през следващите сезони се изявяват още Георги Нейков, Екатерина Чешмеджиева, Любомир Кацаров, Людмил Буббов, Наташа Кирчева, Михаил Михов...

Също през този период се утвърждава и ролята на Международния музикален фестивал «Варненско лято» за националната ни художествена култура. До 1966 г. с «Варненско лято» се обозначава летният културен сезон на Варна, включващ най-широко жанрово разнообразие. Тук влизат освен представянето на оперни спектакли, симфоничните концерти и балет, също естрадни концерти, вариететни програми, фолклорни изпълнения, филми... Със специално решение на държавното ръководство от есента на 1966 г. фестивалът се концентрира в представянето и популяризирането на националното и световното инструментално и вокално изкуство. Така профилът на фестивалната програма се определя преди всичко от художествената музика: симфонични и камерни концерти, оперни и балетни спектакли. Организаторите на фестивала в лицето на Община Варна се опират в значителна степен на художествено-творческия потенциал във Варненската опера и Варненската филхармония.

От многобройните рецензии, посветени на участието Варненската народна опера във фестивала, подбирам обзора на Петър Витанов в сп. «Българска музика» през 1974 г. Впечатляващо за днешните мащаби е броят на представените спектакли и тяхното разнообразие. «Варненската опера, пише Петър Витанов, се представи с две нови постановки «Сватбата на Фигаро» и «Фауст», една премиера (18 юли) – «Лето 893» на П. Хаджиев и по един спектакъл на «Тоска» и «Норма» с гостуващи артисти. Много са хубавите неща в «Сватбата на Фигаро», постановка на Димитър Узунов -

30 Бикс, Р., Цит. съч. с. 7-10

Гена Димитрова в "Турандот" - 1994 г.

едно свежо представление с разнообразен персонаж и амбиция у всеки изпълнител. Над всичко обаче бих поставил музикалното ръководство на диригента Недялко Недялков, който точен, от една страна, и увличащ в друга насока, имаше голяма заслуга за динамичното протичане на спектакъла.»³¹ Сред актьорските и певчески пости-

³¹ Витанов, П. Международен музикален фестивал "Варненско лято", сп. "Българска музика", бр. 8/1974 г., с. 44

жения авторът изтъква Георги Койчев като Граф Алмавивя, «Постигнал равновесие между музиката и сценичната игра, образът, който Койчев създаде, е пълен с нерв и с усещане за вътрешна свобода.»³² Добри са отзивите и за останалите изпълнители: Денчо Белев (Фигаро), Райна Стоянова (Графинята), Алис Багдасарян (Керубино) и Ранко Дюлгеров (Бартоло).

За спектакъла на «Фауст» от Гуно, адаптиран за сцената на Летния театър, четем: «...доминиращо впечатление бе смислената постановъчна работа на Кузман Попов и добрата реализация на партитурата от хор и оркестър. От солистите най-висока оценка получава Ранко Дюлгеров в ролята на Мефистофел.» Неговото изпълнение се характеризира с една стабилност, която е опора за спектакъла» Авторът намира добри думи и за музикалното ръководство на Влади Анастасов – «много точно и изразително трябва да се оцени още по-високо пред трудностите на летния театър.»³³

Основателно най-голямо внимание в публикацията намира премиерата на «Лето 893» от Парашкев Хаджиев. «В сложната обстановка най-жизненият образ на сцената се оказва отрицателният герой Владимир Расате в изпълнение на з.а. Стефан Циганчев. Неговата голяма музикалност му е позволила в краткото време на подготвителния период да отдели внимание и на артистичното изграждане на ролята. Като «художествено израстване» се оценява работата на диригента на хора Кръстан Мисирков.»³⁴

Фестивалните участия на Варненската опера са съпроводени и с често срещани препоръки. Така например многобройните гастроли често са в ущърб на постановъчните решения – главно поради недостатъчното време на изпълнителите за репетиции и условия да влязат пълноценно в конкретния спектакъл. Друга често отправяна забележка е свързана с пренасянето на постановките от зимна сцена в условията на Летния театър. През 60-те и 70-те години често срещана практика е през летния сезон да се играе на открито. Нестандартните акустични условия, мащабите на сцената, компромисите с осветлението и сценографията смущават възприятията на познавачите и специалистите, но създават нови възможности за контакт с много по-широка аудитория.

Все пак участието на утвърдени български и чуждестранни изпълнители внася нов импулс в дейността на театъра. Дългият списък на гастролиращите солисти в спектаклите на Варненската опера в програмата на ММФ «Варненско лято» включва имената на Зинаида Пали, Елена Образцова, Владимир Атлантов, Владислав Пявко, Ирина Архипова, Питър Глосоп, Райна Кабаиванска, Анна Томова-Синтова, Николае Хреля, Димитър Узунов, Мария Корели, Надя Афеян, Никола Николов, Катя Попова, Маргарита Лилова, Александрина Милчева, Никола Гюзелев, Надя Афеян, Сабин Марков, Стоян Попов, Христина Ангелакова, Калуди Калудов, Емил Иванов, Бойко Цветанов, Иван Консулов, Веселина Кацарова...

32 Витанов, П. Цит. Съч. С. 45

33 Витанов, П. Цит. Съч. С. 45

34 Витанов, П. Цит. Съч. С. 46

ДЕЛНИЦИТЕ НА ВАРНЕНСКАТА ОПЕРА

Бохачек и Тодор Костов в "Норма" - 1972 г.

Извън фестивалните участия Варненският оперен театър поддържа голям солистичен състав и разнообразен репертоар, който представя не само във Варна. Показателна е една публикация в бр. 3 от 1983 г. на вестник «Музикален живот»: «Колективът на Варненската народна опера откри втората половина на сезона с богати и разнообразни прояви: «Премиерни спектакли на операта «Симоне Боканегра», в която освен участието на утвърдени наши артисти отбелязваме и дебюта на млади колеги. От националния академичен театър за опера и балет на варненска сцена гостуваха Калуди Калудов в «Любовен еликсир» и «Бохеми» и Стефка Минева в «Трубадур». С интерес се посреща изкуството на артистите в градовете Генерал Тошево, Балчик и Толбухин, където Варненската народна опера изнесе спектаклите

«Милионерът» от Парашкев Хаджиев, «Тайният брак» от Чимароза (под диригентството на Влади Анастасов) и «Кармен» от Бизе (под диригентството на Драгомир Ненов). Балетният колектив на операта под диригентството на Галина и Стефан Йорданови подготвя премиера на балета «Изворът на белоногата» от Александър Райчев – четвърта премиера за сезона.»³⁵

В същия брой четем и отзив за премиерата на Симоне Боканегра от Розмари Стателова: «Вече втори месец във Варна се играе операта «Симоне Боканегра» от Верди. Имах възможност да гледам втората ѝ премиера (25.I.1982 г.) с втори състав. Впечатленията ми са такива, че при последната завеса си позволих да викна «Браво!» - толкова се радвах, че колективът бе успял да създаде един жизнен и проникновен оперен спектакъл... Ще започна с това, което обикновено се споменава на второ или трето място: сценографията на Мариана Попова. Много неща сме гледали от нея, но така цялостно изведени зрелост, въображение и сила на внушението още не бях виждала. Чрез образността на предренесансовите италиански живописци операта е по-

35 в. «Музикален живот», бр.3/1982

„Луд гидия“ - 1970 г.

лучила ярка пластично-изобретателна плът. Какво оползотворяване на светлините, каква загадъчност на атмосферата, каква дълбочина на сцената – в пряк и преносен смисъл... Успехът се дължи и на факта, че сценографията и режисурата (Кузман Попов) се преливат една в друга, обуславят се взаимно: цветовете са неделими от стилизирания мизансцен, светлините – от жестовете, промените в пространството са и и промени в движението на отделните герои и на човешките групи.»³⁶

За работата на диригента Драгомир Ненов е отбелязано: «Музикалният прочит и реализацията на творбата са единни, цялостни, осъразмерени в темпово и динамично отношение... Оркестърът е активен, но не заглушава певците, плътен е, без да е груб. Мекотата на тона му е направо постижение.» От солистичния екип авторката откроява участието на Кирил Кръстев (високопрофесионална и непосредствена по дух изява), сърцатостта на Никола Господинов и особено на Михаил Зидаров (Те бяха ярки, пълноценни и технически издържани в ролите на Фиеско и Паоло), Евгени Леков (Адорно – напорист, певец и играещ на висок градус), Ана Бозева (Амелия – отлична в гласово отношение).³⁷

36 Стателова, Р., „Симоне Боканегра“ на Варненска сцена, в. „Музикален живот“, бр.3/1982

37 Стателова, Р., Цит. съч.

„Жизел“ - 1976 г.

В друга публикация Р. Стателова представя впечатления си от още едно представление през сезона – операта «Трубадур» от Верди. «Когато бъде направен както трябва старият «вечно зелен» «Трубадур», може да те грабне и трогне.... На такъв спектакъл, силен, жизнен, се случих във Варна.... Всяка сполука не е случайна, има си пружина. В случая те бяха две и действаха в отличен синхрон. Вътрешната, организираща единното протичане на цялото, бе гост-диригентът н.а. Иван Маринов... Водачеството му, макар отскорошно, е категорично «празно няма», както се казва – встъпления, фрази, диалози между инструментални групи, апии, ансамбли, оркестрово-хорови сцени – се подхваща и насочва към максимална технико-емоционална пълноценност.... Втората пружина, пак вътрешна, но от друг, емоционално-заразяващ характер, това бе з.а. Христина Ангелакова, гостуваща в ролята на Азучена,... заслужава адмирации заради невероятната си сила на артистично излъчване, което не допуска да се пее и играе обикновено, без високо напрежение. За чест на останалите участващи трябва да се каже, че горещата емоционална температура на спектакъла запали всеки от тях за най-хубави прояви».³⁸

Важен индикатор за постиженията на Варненска опера през този период са националните прегледи на оперното изкуство в Стара Загора. За разлика от първите

³⁸ Стателова, Р., Цит. съч.

прегледи, които изпълняват функцията на панорама и “сверяване на часовниците” през 80-те години, те са свързани и с връчване на награди. На Осмия преглед през 1989 г. Народната опера – Варна, получава втора награда за музикантски постижения в стиловия прочит на “Вълшебната флейта” от В. А. Моцарт, диригент - Михаил Ангелов, режисьор - Кристоф Гросцер, художник на костюмите - Лидия Къркеланова, художник на декора - Иван Савов, и за добро художествено равнище на балета “Бохемски живот” от Пучини - Ноченци, хореограф - Ренато Греко, сценография - Светлана Калайджиева, солистите: Константин Илиев, Екатерина Чешмеджиева и Валентина Желязкова.

Утвърждаването на Варненската опера като водещ културен институт е съпроводено и с опити за построяване на отделна сграда, съобразена с конкретните нуждите на институцията. От своето създаване, през 1947 г., операта споделя ползването на сградата на Драматичен театър “Стоян Бъчваров”. Строена в периода 1912 – 1932 г., кокетната зала отдавна е отесняла за мащабите на оперни представления. Ето защо през 1961 г. се пристъпва към проектирането на нова сграда за нуждите на Варненската опера. Още предната година инвестицията заляга в плана на министерството на културата и образованието. Определено е и място в Общия устройствен план на Варна – непосредствено до сегашната Професионална гимназия по икономика (ъгъла

на бул. “Княз Борис I” и бул. “Сливница”³⁹). Автори на проекта са арх. Т. Никифоров и арх. Л. Казаски.

Предлагат се две ситуационни решения. При първото обемът на високата част е ориентиран така, че да не закрива площада и високата част на сградата на бъдещия партиен дом (в момента Община Варна). Съществуващата гимназия, както и училище “Кирил” остават да съществуват и да се ползват в бъдеще. Подходът за публика и откъм двете посоки по бул. “Г. Димитров”. Предвижда се главният вход да бъде откъм съществуващата градина, чиято зеленина е желателно да се запази. В партера към съществуващата зеленина и към бул. “Г. Димитров” сградата получава силна сянка. Ето защо се предвижда да се отдръпне застрояването в партера и да се образуват тераси. Идването на коли се осигурява със създадената еднопосочна асфалтова алея пред самата сграда.

Според второто ситуационно решение сградата се измества по посока изток по-напред така, че да се образува отстъп към съществуващата гимназия. По този начин и чрез застрояване на един нов обем по бул. “Г. Димитров”, който обем в партера и мецанина може да обхване евентуално и сладкарница, се подравнява в линия с Военноморска болница. При това решение се налага премахването на част от съществуващата зеленина пред градинката.

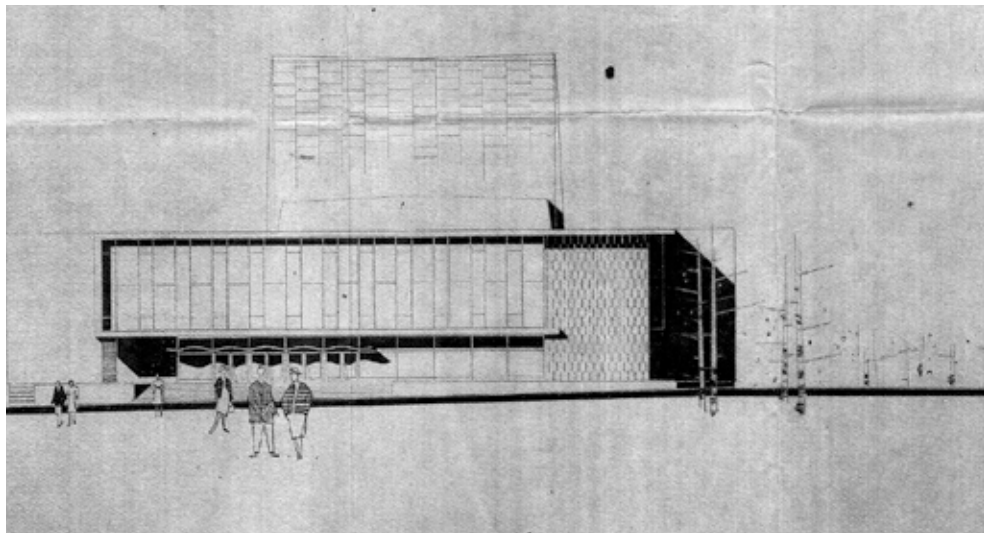
Също така заданието указва да се създадат ясни и удобни подходи не само за пешеходната публика, а и за тази, която идва с превозни средства, като се потърси и правилно решение за паркирането на коли. Входната част включва две касови гишета, канцелария за дежурния администратор, открити стълбища, допринасящи за оформянето на вътрешната архитектура, гардероб за 1100 души, главно фоайе, кулоари, бюфети със склад, пушални съответно в партера и балкона с добра вентилация, тоалетни и театрален музей. Сградата “трябва да служи на трудещите се по такъв начин, че по своите обеми и архитектурни идеи да предизвиква вълнуващи идеи.”

Зрителната зала е с капацитет 1100 места разположени в амфитеатър и балкон. В партера се предвижда да има 860 места, а на балкона – 240. В проекта е помислено обемите на фоайетата да бъдат така ситуирани, че “да се унищожават класовите различия”. Изключва се кръглата форма на вертикалните стени, която пречи на качествена акустична среда. Предвидени са една официална и три служебни ложи (по две в партера и на балкона). Средната ширина на залата е около 22 м при височина около 12 м и дължина под 30 м.

Сцената е оразмерена и съобразена с всички необходими условия за необходимите технически съоръжения – движещи се платформи и евентуално една подвижна шайба, вградена в плъзгаща се платформа и оркестрина за 80 души. Отворът на сцената е 13 м, а височината на архитектурния портал е 8 м. Общата дълбочина на главна сцена е 22 м, като височината на страничните и задни сцени е 9 м.

Планирани са и помещения за техническите служби, както и общо 16 гримьорни

³⁹ По това време Бул. “Княз Борис I” носи името бул. “Ленин”, а бул. “Сливница” се нарича бул. “Георги Димитров”. По-долу се използват старите имена на улиците.

Проект за нова оперна сграда

– съответно по четири индивидуални, за двама, четири души и още толкова общи за хористи и оркестранти. Двете репетиционни зали, една от които с големината на ползваната площ на сцената, зала за репетиция на оркестъра, балетна зала, две стаи за оркестранти, две помещения за разсвирване, хорова зала, седем корепетиторски стаи, шестнадесет помещения за административни нужди... Застроената площ следва да бъде 55 000 м³, а приблизителната стойност да възлиза на 16 млн. лева.⁴⁰

Поради липса на средства в края на 60-те години реализацията на проекта е изоставена. Като своеобразна компенсация в периода 1982 – 1989 г. е основно реконструирана сградата на Драматичен театър “Стоян Бъчваров”. Увеличен е обемът на сцената – по-специално за нуждите на горната и долна сценична механизация. По различни причини обаче до доставка и монтиране на оборудване на долна сценична механизация не се стига. Реставрирани са фойетата, както и екстериорните пластички, освежена е фасадата, изградени са репетиционна зала и допълнителни помещения за гримьорни и административни нужди. По време на ремонта Варненската опера изнася спектаклите си на сцената на Дома на транспортните работници. Независимо че ремонтните дейности не са окончателно изпълнени, през есента на 1989 г. обновената сграда се открива. Последвалите бурни социално-политически промени правят немислимо проектирането и изпълнението на специална сграда за нуждите на Варненската опера. Едва през 2007 г. в общинския план за развитие на Варна се предвижда “изграждане на многофункционална концертна зала (за опера и симфонични концерти) и оборудването ѝ със съвременна сценична техника и инструментариум”⁴¹.

40 Архив на Оперно-филхармонично дружество - Варна

41 www.varna.bg

ИЗПИТАНИЯТА НА ПРЕХОДА

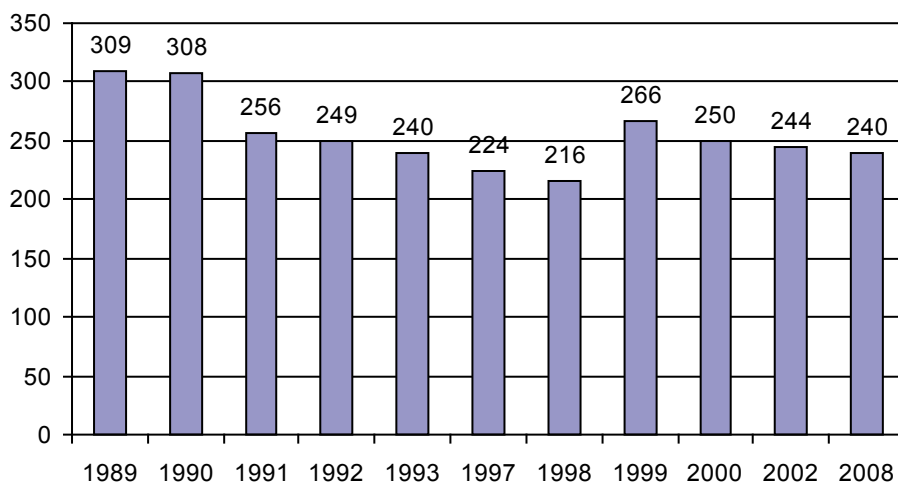
Промените през 1989 г. заварват Варненската опера в обновената сграда. Малко след това, в началото на 90-те години, реституцията принуждава хора, балета и корепетиторите да освободят сградата на народно читалище «Виктор Юго». Администрацията също напуска помещения на ул. «Русе» и сегашната сграда на Държавния архив – Варна. Като се добави съжителството с Драматичен театър «Стоян Бъчваров», се оказва че условията за творческа дейност са значително утежнени.

Икономическата криза и последвалите финансови ограничения довеждат бързо до драстично намаляване числеността на състава. Така за четири години са съкратени над 20 % от заетите. Съкращенията засягат администрацията и техническите служби, числеността на солистичния състав, балетната група и хора. През 1998 г. редуцирането на щатните бройки е вече над 30 %. Всички звена на варненския оперен театър работят на границата на критическия минимум, за да се вместят в стандартите на професионалното изкуство. Така закономерно се стига до обединението на операта и филхармонията във Варна. През 1999 г. за случая е подготвено и обнародвано специално постановление на Министерския съвет. Новосъздаденото Оперно-филхармонично дружество (ОФД) наброява 266 души. Това в най-голяма степен облагодетелства оркестъра, доколкото оркестрантите в състав от над 100 инструменталисти е в състояние да изпълнява най-разнообразен репертоар. Във Варна обаче няма подходящи зали за репетиции. Останалите звена на театъра – хор, балет, солисти, администрация, технически и помощен персонал остават на практика незасегнати от реформата – като численост, условия на работа и перспективи за развитие.

Данните от икономическите показатели на Варненската опера, а впоследствие Оперно-филхармоничното дружество – Варна, показват няколко важни тенденции. Независимо от периодичните съкращения структурата на финансиране от Министерството на културата за сравнително продължителен период от време се запазва. Освен за работни заплати се отделят средства за техническо оборудване на нови постановки, социални дейности, а през 1994 и 1998 г. и за материално стимулиране и облекло. От 2002 г. Министерството на културата ограничава всички разходи с изключение на средствата за работни заплати.

Макар и с известни прекъсвания, в началото на 90-те години, Община Варна подпомага финансирането на варненската оперна група. С отпуснатите средства обикновено се реализират премиерни спектакли за ММФ «Варненско лято». През втората половина на 90-те години Министерството на културата прави опити за споделяне на издръжката на дружествата с общините. Така например през 1998 и 1999 г. съгласно специално подписан договор за смесено финансиране с Министерството на културата Община Варна поема задължение да поеме част от разходите за работни заплати. От началото на 2000 г. тази практика е преустановена. Макар и в относително малък обем, общината продължава регулярно да финансира част от дейността на дружеството. Както се вижда от таблицата обаче, размерът на отпуснатите средства не се

*Промяна в числеността на Варненската опера
и Оперно-филхармонично дружество - Варна
в периода 1989 - 2008 г.*

подчинява на трайна тенденция, а носи белезите на хаотичност и непоследователност.

Втората група показатели в представените данни засягат резултатите от художествено-творческата дейност на ОФД – Варна. В началото на 90-те години логичен и закономерен е драстичният спад (с около 30 %) на приходи, публика и брой прояви. Малко по-късно показателите рязко се подобряват. Една от причините е, че в периода 1993 – 1996 г. Варненската опера стопанисва Летния театър – Варна. Това позволява да се ползва още една сцена с много повече места за зрители. В края на 1996 г. Община Варна прехвърля на Двореца на културата и спорта ангажиментите по управлението на Летния театър – Варна. Закономерно Варненската опера регистрира рязко намаляване на посещенията. След 2000 г. зрителският интерес към продукцията на вече обединеното Оперно-филхармонично дружество, макар и бавно, се увеличава. От 19 000 зрители през 2001 г. регистрираните посещения през 2008 г. са близо 32 000. Увеличават се и премиерите.

Показатели за дейността на Варненската опера и ОФД – Варна, в периода 1989 – 2008 г.							
Год.	Приходи от Министерството на културата	Община Варна	Приход вх. бил.	Други приходи	Публика	Бр. прояви	Премиери
1989	1 626 000	0	116 000		54 000	147	4
1990	1 765 000	30 000	60 000		28 000	102	4

1991	4 001 000	150 000	100 000		24 000	89	3
1992	6 304 000	0	399 000		34 000	107	2
1993	8 673 000	0	853 000		34 000	109	2
1994	16 136 000	1 391 000	1 423 000		29 000	87	4
1995	21 268 000	2 589 000	1 620 000		34 000	105	3
1996	31 039 000	1 700 000	3 529 000		25 000	95	2
1997	329414	6 750 000	22 774 000		16 000	76	1
1998	443 542 000	128 913 000	60 880 000		17 000	91	3
1999	591 767	247 760 000	56 000	5 000	8 000	70	2
2000	844 249	20 000	50 000	39 000	11 000	74	0
2001	856186	20 000	101 000	47 000	19 000	89	3
2002	928 866	45 000	96 000	50 000	18 000	90	3
2003	1032000	51000	111000	31000	21339	74	5
2004	1213000	48000	117000	69000	22813	90	3
2005	1619000	30000	146000	22000	29775	85	4
2006	1636000	88000	164000	45000	26311	87	4
2007	1763000	52000	156000	41000	27612	99	7
2008	1893000	93000	182000	93000	31851	94	3

Репертоарната политика, която изгражда образа на един оперен театър през този период, по обясними причини остава на заден план. Грижата на държавата в най-голяма степен се свежда до запазването, макар и в редуциран вид, на определен брой работни места. В променените условия до 1999 г. не е приет нито един закон, който да дефинира и определи ангажиментите на участниците в културното производство. Музикалната критика залянява. Спират да излизат голяма част специализираните издания за музика. Няма ги и прегледите на оперните театри. Целият публичен сек-

тор попада под влиянието на периодични сътресения, резултат от непрекъснатите промени в политическото представителство.

Закономерно перманентната социална и икономическа нестабилност постепенно налага и нови нагласи и в управлението на Варненската опера. Така например периодичните съкращения намаляват числеността на солистичния състав от 35 - 40 щатни артист-солисти през 80-те години до 10 постоянно заети с трудов договор през 2008 г. В подобна ситуация е невъзможно самостоятелното поддържане на репертоар. Увеличават се гастролите за солистичните партии. Необходимите допълнителни средства се осигуряват за сметка на намалените премиери. Ниските хонорарни възнаграждения обаче правят невъзможно дългосрочното планиране на програма, чийто скелет е активната гастролна политика. Не бива да се забравя, че освен спектаклова дейност след 1999 г. Оперно-филхармонично дружество – Варна, е задължено да представя и симфонични програми, които не са обвързани с възможността за ползване на специална база. Това допълнително ограничава процеса на създаване нови постановки и поддържане съществуващия репертоар.

Икономическите реалности диктуват и необходимостта от съобразяване с очакванията на публиката. Експерименти извън общоприетите стандарти са неуместни. При намаленото производство на нови спектакли, консерватизмът в репертоара и постановъчни решения се възприема като единствена възможност за съхраняване на зрителския интерес. Времето на новите търсения от края на 50-те и началото на 60-те години сякаш безвъзвратно е отминало.

Независимо от намалената численост на солистите от края на 80-те години на сцената на Варненската опера се утвърждават Арсений Арсов, Нико Исаков, Бойка Василева, Костадинка Николова, Даниела Димова, които заедно с по-младите Евгений Станимиров, Свилен Николов, Линка Стоянова и Пламен Долапчиев носят и в момента голяма част от основния репертоар на театъра.

Закономерно след 1989 г. Варненската опера насочва много повече усилия за акумулиране на допълнителни средства. На относително добър успех се радва съвместната работа с туроператорските фирми. От немногобройните свидетелства за дейността на Варненската опера през последните двадесет години подбирам публикация във в. «Култура» на Здравка Андреева, свързана със спектакъл от програмата ММФ «Варненско лято 94»: «На премиерата на операта «Силата на съдбата» (Верди) в Драматичния театър почти не можеше да се диша от пренаселеност. Видяхме я най-сетне лелеяната интернационална аудитория, съставена от чужденците, летуващи в комплексите. Години наред на варненските фестивали съм се чудела къде ли са тези хора, които идват от странство да се пекаат денем старателно, а вечер очевидно няма какво да правят, пък при това са хора, научени, че е престижно и хубаво да се ходи на опера и на концерт... Изглежда, че е въпрос на елементарна организация и разгласа, която тази година проработва добре. Дотолкова добре, че на оперната премиера можеше да се зачуди човек дали въобще е в България поради звучащата наоколо английска, немска и руска реч. Чуждоземни гласове, подслушани из фоайетата: «Чу ли какъв пре-

красен хор? Това значи били българските гласове». «Добре че дойдохме тази вечер. Ако още има билети, вдруги ден непременно трябва да видим и «Травиата». «Видя ли какви евтини компактдискове се продават ей там, във фоайето? Този Панчо Владигеров бил техният класик, защо не си вземем за спомен един диск с неговата музика?» И сумарен оркестрантски глас, дочут от оркестрантите: «Ех, като има такива гласове – свириш и пеш!» А гласовете наистина бяха първокласни – Офелия Христова, Емил Иванов, Иван Консулов, Павел Герджиков... Хорът и оркестърът под диригентството на Христо Игнатов много приятно изненадаха и най-взискателните. Режисурата и сценографията – изчистени, пестеливи и семпли (Кузман Попов и Кина Петрова), като за 150 хиляди постановъчни». ⁴²

Двадесетгодишният период на преход е характерен с любопитна и съществена подробност. Именно тогава Варненската опера, а впоследствие ОФД – Варна, се оглавяват от най-продължително управлявалия директор - диригента Христо Игнатов. ⁴³ В публикация от 1986 г., посветена на първите прояви на младата диригентска генерация у нас, намираме интересна характеристика за него: «Христо Игнатов се хвърли направо в дълбокото – оперната сцена бе негов прощъпалник, ще бъде, надявам се, и негова съдба. Мнозина бяха изненадани от сливения «Бръснар». И без изключение – приятно. Търся оправдание за неочаквания избор. Всъщност Игнатов, един великолепен пианист, винаги е бил близо до идеята за соло и акомпанимент. И дали това ще бъде концертна музика, или диалогът сцена – оркестър» не е чак толкова решаващо. Но това са чисто външни аналогии. Зад привидно меланхоличния му облик кипи жива холерична музикантска природа. Игнатов е диригент с така ценната за театъра острота на рефлексите. Човекът на пулта е един истински музикант-театрал, комуто можеш да се довериш, защото ако не встъпи Розина, положението ще бъде спасено» ⁴⁴

В периода 1989 – 2009 г. се открояват няколко спектакъла, които получават награди и се радват на положителни оценки:

„Едип цар“ – оратория от И. Стравински (първа сценична реализация в България) – 15 август 1995 г., диригент - Йордан Дафов, сценична реализация - Кузман Попов, Калина Богоева, сценография - Борис Стойнов, художник на костюмите - Цветанка Петкова-Стойнова, диригенти на хора - Любомира Александрова и Росица Щерева, с участието на Костадин Андреев, Стефка Минева, Стефан Еленков, Павел Герджиков, Димитър Станчев, Дафинка Данаилова и др.

“Дон Кихот” – балет от Л. Минкус – 16 юли 1998 г., диригент-постановчик - Алексей Людмилин, режисьорска версия и постановка - Калина Богоева, диригент - Сунай Муратов, сценография - Борис Стойнов, художник на костюмите - Цветанка Петкова-Стойнова, репетитор - Румяна Малчева, с участието на Бойко Неделчев, Елена Глурджидзе, Денис Владимиров, Керанка Щерева и др.

⁴² Андреева, З., *Варненско лято, в. Култура, бр. 26/1994 г.*

⁴³ ВЖ. *Приложение Директори на Варненската опера.*

⁴⁴ Господинов, М. *Лети ли времето, сп. “Българска музика”, бр. 4/1986*

“Българи от старо време” - 2005 г.

“Дон Карлос” – опера от Дж. Верди – 27 юли 2002 г., диригент - Христо Игнатов, режисьор - Кузман Попов, художник на декора - Тодор Игнатов, художник на костюмите - Лора Маринова, диригент на хора - Малина Хубчева, с участието на Юлиян Константинов, Бойко Цветанов, Нико Исаков, Димитър Станчев, Цветелина Василева, Мариана Пенчева и др.

«Carmina Burana» – светски песни за солисти и хор в съпровод на инструменти и магични картини от Карл Орф – Летен театър, 11, 12 юли 2003 г., диригент - Христо Игнатов, режисьор - Кузман Попов, художник - Мария Диманова, хореография - Петър Луканов, диригенти на хора - Малина Хубчева, Христо Стоев и Ганчо Ганчев, с участието на Веселина Василева, Александър Крунев, Артур Ручински и Андрей Найденов.

«Стената» - балетен спектакъл по музика на Роджър Уотърс (“Пинк Флойд”) - 21 юни 2004 г., хореограф-постановчик - Тарек Асам (Германия), копродукция с Държавен театър - Гизен (Германия), репетитори - Екатерина Чешмеджиева и Румяна Малчева, с участието на Тодор Тодоров, Галина Велчева, Константин Илиев, Румен Стефанов, Денко Стоянов, Юлияна Дякова, Теодора Друмева и др.

Към изброените постановки биха могли да се причислят и още две, които се радват на рекорден зрителски интерес. Едната от тях е операта от Пучини “Турандот” – Летен театър, 3, 5 август 1994 г., диригент - Борис Хинчев, и режисьор - Кузман

Христо Игнатов

Попов, където в коронната си роля участва незабравимата Гена Димитрова. По-късно спектакълът е адаптиран за условията на зимна сцена под диригентството на Христо Игнатов и с участието на Баясгалан Дашням и Калуди Калудов е представена на Салона на изкуствата в зала 1 на НДК на 5 юни 2003 г. Другата постановка, която в продължение на пет сезона неизменно се играе при пълни зали, е оперетата от Асен Карастоянов “Българи от старо време” – премиера на 22 април 2005 г., диригент - Станислав Ушев, режисьор - Николай Априлов, хореограф - Петър Ангелов, диригент на хора - Малина Хубчева, с участието на Стефан Рядков и Руслан Мъйнов.

Без претенцията за прецизност и изчерпателност, могат да се очертаят няколко основни тенденции, свързани с историята на оперното дело във Варна. Краят на XIX и първата половина на XX в. минават под знака на многобройни опити за създаване на

регулярно действащи институции («дружби») за представяне на оперни и оперетни спектакли. Стремещът за приобщаване към голямото изкуство на «големия свят» е плод на ентузиазъм, в който желанието на инициаторите и крайните резултати често са в комични комбинации. Между двете световни войни обаче се натрупва необходимата критична маса от ресурси за регулярен оперен живот във Варна – музиканти, образована публика, политическа и гражданска воля за поддържане на този род изкуство.

След 1944 г. новата власт възприема художествената култура като неопценима възможност за възпитание и формиране на ново съзнание сред широките народни маси. Създаването на държавен оперен театър е подготвено и узряло сред голяма част от варненското гражданство. Най-важната цел за първата изцяло професионална оперна трупа във Варна е в кратки срокове да бъдат представени най-големите достижения на оперното, оперетното и балетното изкуство.

На границата между 50-те и 60-те години професионализирането на театъра завършва окончателно. Тогава в него се вливат първите випуски на специализираните средни и висши училища, както и режисьори, хореографи и диригенти, образовани в голямата си част в Съветския съюз. Подобрените умения на участниците в

оперната група на Варна закономерно довеждат до целенасочени усилия към усвояване на нови художествени стилове, изразни средства и разширяване на репертоара. Този период, независимо от идеологическите ограничения, би могъл да се определи като подем или разцвет, защото стремежите, възможностите и любопитството към новото са в най-хармонично съчетание.

От началото на 70-те години Варненската опера във все по-голяма степен започва да се възприема като експортно ориентирана институция. Идват все по-често покани за турнета в чужбина. Утвърждава се и международното значение ММФ «Варненско лято». Десетки български певци правят успешна световна кариера и тяхното привличане в спектакли на Варненската опера по време на фестивала е от първостепенно значение. Многобройни са примерите на «паметни спектакли». Големите български певци са аплодирани в «коронните си роли». Това, от друга страна, обаче ограничава разнообразието на репертоара на варненския оперен театър и подготвя залияването на солистичния му състав.

Дълбоките промени в българското общество от края на 80-те години водят до следващия период. Икономическата криза и съпътстващата я социална несигурност, съчетани с дефицита на държавническа воля, отсъствието на ориентири и правила са основни препятствия пред всяка публична дейност. В съчетание с хроничната липса на подходяща база за дейност обединението на филхармония и опера (Оперно-филхармонично дружество) във Варна с променлив успех търси място под слънцето...

РЕПЕРТОАР НА ВАРНЕНСКАТА ОПЕРА В ПЕРИОДА 1947 – 2009 Г.

Опери

Адам	Жизел (1965)	Вебер, К. М.	Абу Хасан (1957)
Албер, О. Д.	В долината (1983)	Верди, Дж.	Травиата (1948, 1970, 1986, 2009), Риголето (1949, 1970, 1986, 1998), Трубадур (1950, 1974, 1990), Бал с маски (1956, 1991), Аида (1957, 1977, 1988, 1989, 1994, 1999), Дон Карлос (1958, 1984, 2002), Ернани (1960, 1989), Отело (1967, 1977, 1995), Набуко (1970, 1996), Симоне Бока негра (1981), Силата на съдбата (1971, 1994), Макбет (1985), Атила (2008)
Атанасов, М.	Гергана (1957)		
Белини, В.	Норма* (1972)		
Бизе, Ж.	Кармен (1952, 1980, 1989, 2006), Ловци на бисери (1964, 1995)		
Бородин, А.	Княз Игор (1952, 1965, 1977)		
Бритън, Б.	Алберт Херинг* (1964), Просяшка опера* (1982)		
Вагнер, Р.	Летящият холандец (1980)	Владигеров, П.	Цар Калоян (1978)

Геров, Н.	Паисий Хилендарски*(1959), Пепеляшка*(1965)	Прокофиев, С.	Годеж в манастира* (1962), Семьон Котко (1977)
Гуно, Ш.	Фауст (1955, 1974)	Пучини, Дж.	Мадам Бъттерфлай (1947, 1954, 1976, 1997), Тоска (1948, 1960, 1971, 1993), Бохеми (1949, 1960, 1979, 1990, 2003), Манон Леско (1963), Джани Скики (1986), Турандот (1994, 2001)
Дворжак, А.	Кача и дяволът (1961)*	Райчев, А.	Хайдушка песен (1976)
Джордано, У.	Андре Шение (1966)	Росини, Дж.	Севилският бръснар (1950, 1972, 1990, 2007), Брачната полица* (1977), Турчинът в Италия* (1987)
Дзерджински, А.	Тихият Дон* (1959)	Сагаев, Д.	Под игото (1969)
Доницети, Г.	Лучия ди Ламермур (1956, 1986, 2005), Дон Паскуале (1966, 1988), Любовен елик сир (1980, 1993)	Сметана, Б.	Продадена невеста
Даргомижски, А.	Русалка (1953)	Стравински, И.	Едип цар* (1995)
Йосифов, Й.	Кокичина* (1963)	Хаджиев, П.	Имало едно време (1959, 1968), Албена* (1962, 1980), Юлска нощ* (1964, 1969), Рицарят* (1969), Злат- ната ябълка (1972), Луд гидия (1972, 1990), Лето 893 (1974), Май- стори (1976), Милио- нерът (1979), Йоанис Рекс (1981), Аз, Клав- дий (1985), Мнимият болен (1987)
Кац, С.	Взаимна любов (1951)	Хертел, П.	Зле опасеното момиче (1980)
Корсаков, Р.	Златното петле* (1973)	Христов, Д.	Игра* (1978)
Кюркчийски, К.	Юла (1975)	Чайковски, П. И.	Евгений Онегин (1950, 1979, 2003), Дама пика (1961, 1973)
Леонкавало, Р.	Палячо (1948, 1976, 2009)	Чимароза, Д.	Тайният брак (1981)
Лорцинг А.	Цар и дърводелец* (1958)		
Манолов, Хр.	Татари (1949)		
Маскани, П.	Селска чест (1948, 1955, 1970, 1976, 1994, 2009)		
Масне, Ж.	Манон (1983)		
Молчанов, К.	Брестката крепост* (1967)		
Моцарт, В. А.	Отвлечане от сарая (1952, 1973), Така правят всички* (1960, 1984, 1996), Вълшеб- ната флейта (1966, 1989), Сватбата на Фигаро (1974, 2006), Дон Жуан (2005)		
Мусоргски, М.	Сорочински панаир* (1971), Борис Годунов (1976, 1978, 2008)		
Орф, К.	Carmina Burana (2003)		
Офенбах, Ж.	Хофманови разкази (1968)		

Щраус, Р.	Ариадна на Наксос* (1975)	Райчев, А.	Изворът на белоногата (1982)
Балетни спектакли			
Адам, А.	Корсар (1968, 1976)	Равел, М.	Болеро (1948, 1957, 1994)
Амиров, Ф.	Хиляда и една нощ* (1983)	Рахманинов	Малер - Дворжак, А. - Кръгът* (1993)
Асафиев, Б.	Бахчисарайски фонтан (1954, 1984)	Салиман	Владимиров - Мушица бърборица* (1989)
Барток, Б.	Чудният мандарин (1987)	Уотърс, Р. Филев, И.	Стената* (2004) Контрасти* (1987)
Бах - Родриго	Вангелис - Още веднъж за любовта (1986)	Хертел, П. Хаджиев, П.	Съперници (1952) Сребърните пантофки* (1962)
Бизе-Щедрин	Кармен (1981)	Хачатурян, А. Чайковски, П. И.	Спартак* (1977) Лешникотрошачката (1969, 2001)
Бородин, А.	Половецки танци (1981)	Шопен Ф.	Шопениана (1963), Триада (2008)
Волков, К.	Д-р Живаго* (2007)	Бах - Вивалди	Балетна вечер (1999)
Гершуин, Дж.	Аз открих ритъм (1987)	Щраус, Й.	Щраусиана (1970, 2007)
Глазунов, А.	Раймонда (1971)	Колаж от музика	Антракт* (1993)
Глиер	Червеният мак (1954)	Колаж от музика	Анна Каренина* (2008)
Големинев, М.	Нестинарка (1972)	Колаж от музика	Дневникът на един съблазнител (2003)
Де Файя	Любовна магия (1986)		Остави ме да съм (2004)
Делиб, Л.	Копелия (1959, 1979)		
Кажлаев	Горянка* (1973)		
Караев, К.	По пътя на гърма* (1960)	Колаж от музика	
Коларов, М.	Корени* (1986)		
Корсаков, Н. Р.	Шехеразада (1948)	Оперети и мюзикъли	
Малер, Г.	Десета незавършена (1986), Сами върху слънцето и земята (1993)	Бърнстейн, Л.	Уестсайдска история** (2006)
Мийо	Бик на покрива (1997)	Вълчев, Д.	Двубой (2007)
Минкус, Л.	Дон Кихот (1998)	Дунаевски, И.	Волният вятър (1954)
Петров, А.	Брегът на надеждата* (1964)	Ерве, Ф. Лехар, Ф.	Мамзел Нитуш (1988) Веселата вдовица (1982)
Пиацола, А.	Ессе Хомо* (1980), Танго* (2001)	Калман, И.	Царицата на чардаша (1957, 1985, 1996), Графиня Марица (1970)
Прокофиев, С.	Пепеляшка (1975, 2007), Ромео и Жулиета (1978)	Карастоянов, А.	Българи от старо време (2005)
Пучини-Ноченци	Бохемски живот* (1989)	Офенбах, Ж.	Хубавата Елена (1955, 1978)

Фелцман, И.	Леята на Чарли (1986, 2002)	Морозов, И.	Доктор Ох, боли (1967)
Щраус, Й.	Цигански барон (1958), Прилепът (1960, 1981, 1992), Виенска кръв (1975)	Наги, Т.	Хлапето** (2007)
Спектакли за деца		Панчев, Вл.	Цветята на малката Ида (1984)
Арлън, Х.	Магьосникът от Оз** (1987, 2003)	Равел, М.	Детето и вълшебствата (1973)
Владигеров, А.	Вълкът и седемте козлета (1991)	Хачатурян, К.	Чиполино (1982, 1992)
Де Файя, М.	Тривърхата шапка (1973)	Колаж от музика	Снежанка и седемте джуджета (1996)
Йосифов, А.	Моряшка чест (1968), Макс и Мориц (1998), Пътешествието на д-р Охболи в далечна Африка (2001), Алиса в страната на чудесата (2003), Един американски уикенд** (2004), Мечо Пух** (2008)		
Ковал, М.	Вълкът и седемте козлета (1953)		
Коларов, М.	Най-щастливият човек* (1991), Малка коледна приказка (1994)		

ДИРЕКТОРИ НА ВАРНЕНСКАТА ОПЕРА

Петър Райчев (1947 – 1948)
 Събчо Събев (1948 – 1950)
 Христо (Хитьо) Попов (1951 – 1952)
 Йоско Йосифов (1953 – 1956)
 Емил Трифонов (1956 – 1965)
 Стефан Трифонов (1965 – 1968)
 Мирчо Мирчев (1968 – 1976)
 Борислав Иванов (1976 – 1979)
 Влади Анастасов (1979 - 1982)
 Недялко Недялков (1982 – 1984)
 Иван Филев (1987 – 1989)
 Антон Камбуров (1989 – 1991)
 Христо Игнатов (1991 – досега)